

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
ІМЕНІ ІВАНА ЗЯЗЮНА

БОЙЧУК ОКСАНА ЮХИМІВНА

УДК 377.36.016: 81'276.6:64](043.3)

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ
РОБІТНИКІВ СФЕРИ ПОСЛУГ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук**

КИЇВ – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна, Національна академія педагогічних наук України, м. Київ.

Науковий керівник - доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член (академік) НАПН України
Ничкало Нелля Григорівна,
Національна академія педагогічних
наук України, академік-секретар Відділення
професійної освіти і освіти дорослих
(м. Київ).

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Семеног Олена Миколаївна,
Сумський державний педагогічний університет імені
А. С. Макаренка, завідувач кафедри української
мови і літератури (м. Суми);

кандидат педагогічних наук
Кравець Світлана Григорівна,
Інститут професійно-технічної освіти НАПН
України, старший науковий співробітник лабораторії
дистанційного професійного навчання (м.Київ).

Захист відбудеться «28» квітня 2021 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.451.01 в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна Національної академії педагогічних наук України за адресою: 04060, м. Київ, вул. Максима Берлінського, 9.

З дисертацією можна ознайомитися на сайті www.ipood.com.ua та в бібліотеці Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (04060, м. Київ, вул. Максима Берлінського, 9).

Автореферат розіслано «26» березня 2021 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г.І.Сотська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Значні зміни в економічному та соціальному житті українського суспільства в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів зумовлюють поступове зростання третинного сектору економіки – сфери послуг, який в економічно розвинених країнах становить 60-70% ВВП, а в Україні, за даними Держкомстату України за 2018 рік, – близько 45% ВВП. Згідно з дослідженнями Міжнародної організації праці, попит на працівників сфери послуг у 2020 році становив 35,9%. Законом України «Про освіту» передбачено підготовку працівників для різних галузей на основі професійних стандартів, що «розробляються роботодавцями, їх організаціями та об'єднаннями, органами державної влади, науковими установами, галузевими радами, громадськими об'єднаннями» відповідно до кваліфікаційних рівнів, визначених Національною рамкою кваліфікацій за такими дескрипторами: знання, уміння, навички, комунікація, відповідальність і автономія. Аналіз опису кваліфікаційних рівнів дає змогу стверджувати, що сучасний ринок праці на національному та міжнародному рівні вимагає від системи освіти підготовки компетентних працівників, які володіють системою знань, умінь і навичок, здатні до ефективної комунікації у виробничому середовищі та можуть нести відповідальність за свою діяльність.

Пріоритети підготовки сучасних фахівців різних рівнів, зокрема майбутніх кваліфікованих робітників, на основі компетентнісного підходу простежуються в законах і нормативно-правових документах: Законах України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (редакція від 01.01.2021), «Про професійний розвиток працівників» (2012), «Про освіту» (2017), «Про фахову передвищу освіту» (2019), «Про повну загальну середню освіту» (2020), «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (редакція від 11.09.2020); Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Національній рамці кваліфікацій (2011), Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років (2014), Розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року» (2019). У цих та інших документах наголошується на необхідності забезпечення потреб суспільства і держави у кваліфікованих робітниках, створення умов для професійної самореалізації особистості, сприяння національному та міжнародному визнанню кваліфікацій, здобутих в Україні, налагодження ефективної взаємодії сфери освіти і ринку праці, а також запропоновано напрями реформування системи освіти в Україні та окреслено шляхи підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців.

Проблему формування мовної культури ґрунтовно досліджували В. Виноградов, І. Огієнко, О. Потебня, мовнокомунікативної компетентності особистості – Ф. Бацевич, М. Вовк, В. Гордієнко, Л. Мацько, О. Семенов, Т. Симоненко. У вітчизняному і зарубіжному педагогічному дискурсі наявні наукові дослідження з проблем професійної педагогіки (С. Гончаренко, Р. Гуревич, О. Дубасенюк, І. Зязюн, Г. Ігнатенко, Л. Лук'янова, Н. Ничкало та ін.); проаналізовано особливості освітнього процесу на основі компетентнісного підходу (П. Лузан, В. Радкевич, А. Хуторський та ін.); виявлено специфіку професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників (С. Вдович, Т. Герлянд,

М. Кадемія, В. Уманець, О. Щербак) та професійної підготовки кваліфікованих робітників сфери послуг (І. Бабій, С. Кравець, Л. Руденко, С. Шевчук). Водночас проблема формування професійної комунікативної компетентності (ПКК) майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг як сектору економіки, що активно розвивається й потребує працівників з високим рівнем професійної підготовки, що відповідає сучасним вимогам цієї сфери, залишається поза увагою науковців.

На основі вивчення літературних і документальних джерел та стану професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників для сфери послуг на практиці виявлено **суперечності** між:

- запитами ринку праці на висококваліфікованих робітників сфери послуг, які володіють професійними знаннями, уміннями, навичками до ефективної комунікативної взаємодії у професійному середовищі, та недостатнім рівнем їхньої професійно-комунікативної підготовки в закладах професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О);

- потребою підвищення якості професійної освіти відповідно до вимог оновлених державних стандартів, що передбачають підготовку кваліфікованих робітників на основі особистісно орієнтованого, компетентнісного та інтегративного підходів, та здійсненням професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників за традиційними методиками.

- нагальною потребою оновлення змісту і структури та форм організації освітнього процесу в ЗП(ПТ)О та недостатнім теоретичним і практичним обґрунтуванням проблеми формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг у сучасній педагогічній теорії і практиці.

Актуальність цієї міждисциплінарної проблеми, відсутність її цілісного вивчення, а також необхідність розв'язання виявлених суперечностей зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: **«Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану наукових досліджень Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України «Розвиток педагогічної майстерності викладача закладу непедагогічного профілю в умовах інформаційно-технічного суспільства» (РК №0111U000188). Тему дослідження затверджено вченою радою Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (протокол №12 від 19.11.2018 р.) й узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол №1 від 29.01.2019 р.).

Мета дослідження полягає у розробленні й експериментальній перевірці методики поетапного формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у ЗП(ПТ)О сфери послуг.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка кваліфікованих робітників сфери послуг у ЗП(ПТ)О.

Предмет дослідження – формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг у ЗП(ПТ)О.

Відповідно до мети, об'єкта і предмета визначено такі **завдання дослідження**:

1. Вивчити стан досліджуваної проблеми в педагогічній теорії і на практиці.

2. Уточнити сутність понять «компетентність», «професійна компетентність», «комунікативна компетентність», «професійна комунікативна компетентність кваліфікованих робітників сфери послуг».

3. Проаналізувати освітньо-професійні програми й навчальні плани професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг.

4. Теоретично обґрунтувати і розробити модель формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг.

5. Розробити й експериментально перевірити авторську методику поетапного формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг.

6. Підготувати навчально-методичний комплекс з формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у ЗП(ПТ)О.

Концептуальна ідея дослідження полягає у тому, що професійна комунікативна компетентність майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг сприятиме підвищенню якості їхньої професійної підготовки в ЗП(ПТ)О та реалізації на ринку послуг. Вона виявляється у володінні професійною лексикою та у здатності до ефективної професійної комунікації. Обов'язковими умовами формування цієї компетентності є спрямованість на розвиток позитивної мотивації учнів на нормативне оволодіння професійною лексикою; оновлення змісту суспільно-гуманітарних та професійних дисциплін у контексті професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг; застосування інноваційних технологій формування професійної комунікативної компетентності.

Для розв'язання визначених завдань використано такі **методи дослідження**: *теоретичні* – вивчення філософської, психологічної, педагогічної та навчально-методичної літератури, а також законодавчих і нормативно-правових документів: аналіз, синтез, порівняння – з метою виявлення стану дослідженості проблеми в педагогічній теорії та її вирішення в освітній практиці, визначення напрямів наукового пошуку, обґрунтування поняттєво-термінологічного апарату, а також моделювання – для деталізації авторського бачення процесу формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг; узагальнення – для формулювання висновків; *емпіричні* – спостереження, бесіди, опитування, анкетування, тестування – для виявлення рівнів сформованості професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг; педагогічний експеримент – для отримання даних щодо ефективності запропонованої методики поетапного формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг; *математичної статистики* – для опрацювання даних і встановлення залежності між досліджуваними об'єктами й означеними процесами.

Гіпотеза дослідження: ефективність формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг суттєво підвищиться за умови її формування відповідно до авторської методики, що охоплює діагностично-мотиваційний, діяльнісно-операційний, рефлексивно-прогностичний етапи.

Організація та етапи дослідження. Дисертаційне дослідження тривало впродовж 2014–2020 років і здійснювалося у чотири взаємопов'язані етапи.

На першому етапі (2014–2016 р.р.) визначено методологічні засади, об'єкт, предмет, мету, завдання наукового пошуку; обґрунтовано гіпотезу дослідження; систематизовано й опрацьовано джерельну базу; визначено експериментальну базу.

На другому етапі (2016–2017 р.р.) уточнено форми і методи навчання; розроблено модель та авторську методіку формування професійної комунікативної компетентності, підготовлено навчально-методичний комплекс, спрямований на розвиток професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг.

На третьому етапі (2017-2018 р.р.) проведено констатувальний експеримент для виявлення вхідного рівня сформованості професійної комунікативної компетентності та формувальний експеримент, що підтвердив вірогідність висунутої гіпотези.

На четвертому етапі (2018–2020 р.р.) здійснено кількісний і якісний аналіз результатів дисертаційного дослідження; статистично опрацьовано експериментальні дані; сформульовано загальні висновки.

Експериментальна база дослідження. Експеримент проводився на базі ДНЗ «Вінницький центр професійно-технічної освіти технологій та дизайну», ДПТНЗ «Вінницьке вище професійно-технічне училище сфери послуг», ДНЗ «Професійний лицей сфери послуг м. Хмільник», Комунальної соціально-реабілітаційної установи «Житомирське вище професійне училище-інтернат» Житомирської обласної ради. На різних етапах до експерименту було залучено 441 особу.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів полягають у тому, що *вперше*:

- теоретично *обґрунтовано, розроблено* та експериментально перевірено модель і методіку поетапного формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг, що уможлиблює взаємозв'язок методологічних підходів, принципів, педагогічних умов, етапів, показників, критеріїв та рівнів сформованості професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг; методіка спрямована на оволодіння учнями теоретичними професійними і мовно-комунікативними знаннями, формування професійно-комунікативних умінь та навичок, розвиток критичного мислення та здатності до професійної комунікації;

- *удосконалено* діагностичний інструментарій дослідження сформованості професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг за такими критеріями: мотиваційно-ціннісний, знаннєво-пізнавальний, діяльнісний, рефлексивний;

- у науковий обіг *введено* поняття «професійна комунікативна компетентність майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг»; *уточнено* сутність понять «компетентність», «комунікативна компетентність», «професійна компетентність» у контексті професійної підготовки конкурентоздатних робітників сфери послуг;

- набули подальшого розвитку положення щодо компонентної структури і показників сформованості професійної комунікативної компетентності здобувачів освіти у ЗП(ПТ)О сфери послуг.

Практичне значення дослідження полягає в підготовці навчально-методичного комплексу, що охоплює: робочі програми, тематичні та поурочно-

тематичні плани з української мови, української літератури та основ психології для професій «Перукар. Перукар-модельєр», «Флорист. Оформлювач вітрин та приміщень», «Фотограф. Оформлювач табло, віньєток та альбомів»; методичні рекомендації «Збагачення мовлення учнів професійною лексикою: збірник завдань з української мови для професій «Перукар. Перукар-модельєр», «Флорист. Оформлювач вітрин та приміщень», «Фотограф. Оформлювач табло, віньєток та альбомів» для здобувачів освіти, методичні рекомендації «Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг на основі мультидисциплінарного підходу до організації освітнього процесу», «Інноваційні педагогічні технології формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг», «Методика формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг: традиції і новаторство» для викладачів, робочий зошит «Практична риторика». Обґрунтовані в процесі дослідження теоретичні висновки і дидактичні положення можуть бути корисними в подальших наукових розвідках щодо підготовки майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг. Навчально-методичний комплекс можуть використовувати викладачі ЗП(ПТ)О в практичній професійній діяльності: під час підготовки до уроків української мови та літератури, організації позаурочної діяльності, у роботі з обдарованими здобувачами освіти та підготовки їх до міжнародних мовно-літературних конкурсів імені П. Яцика та Т. Г. Шевченка. Ефективність розробленого навчально-методичного комплексу підтверджена результатами участі в Міжнародному конкурсі знавців української мови імені П. Яцика (2015р., 2016р., 2017р., 2018р., 2019р.) та регіональними результатами ЗНО (2018р., 2019р.) з української мови серед ЗП(ПТ)О Вінницької області.

Основні результати дослідження **впроваджено** в освітній процес закладів освіти, а саме: ДНЗ «Вінницький центр професійно-технічної освіти технологій та дизайну» (довідка № 51 від 17.01.2020 р.) ДНЗ «Вище професійне училище № 7 м. Вінниці», ДПТНЗ «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище», ДПТНЗ «Вінницьке вище професійно-технічне училище сфери послуг» (довідка Департаменту освіти і науки Вінницької обласної державної адміністрації № 01-22/368 від 11.02.2020 р.); Комунальної соціально-реабілітаційної установи «Житомирське вище професійне училище-інтернат» (довідка № 396-1 від 17.10.2019 р.); Хмельницького національного університету (довідка № 11 від 23.03.2020 р.); Науково-методичного центру професійно-технічної освіти та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників у Хмельницькій області (довідка № 1а від 06.03.2020 р.); Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Вінницькій області (довідка № 14 від 12.02. 2020 р.).

Особистий внесок здобувача. У статтях, опублікованій у співавторстві з Р. Гуревичем [5] автором розкрито сутність поняття «професійна комунікативна компетентність»; з Л. Дідух [4] – обґрунтовано необхідність міждисциплінарного підходу до здійснення професійної підготовки; з В. Уманцем [15] – проаналізовано дослідження вітчизняних науковців з питань STEAMосвіти; з Я. Паланською [9] – проаналізовано особливості використання сучасних інформаційних технологій з метою формування професійної комунікативної компетентності. У статтях з В. Бойчуком [1,3,5,10,12,14,15] автором узагальнено результати експериментального дослідження, обґрунтовано положення щодо формування професійної комунікативної компетентності майбутніх

фахівців на засадах міждисциплінарного підходу, з А. Лісовою [3,6,10] – проаналізовано поняття «комунікативна культура». У монографії [1] автором проаналізовано можливості смарт-освіти у формуванні професійних компетентностей фахівців.

Апробація результатів дослідження. Теоретичні положення та практичні результати дослідження доповідалися та обговорювалися на науково-практичних конференціях, наукових і науково-методичних семінарах, освітніх форумах, зокрема: *міжнародних* – українсько-польському / польсько-українському науковому форумі «Освіта для миру» (Переяслав-Хмельницький, 2019), «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Вінниця 2018); «Інноваційні технології навчання в епоху цивілізаційних змін» (Вінниця, 2018); «Професійне становлення особистості» (Хмельницький, 2019); «Національні традиції в сучасному мистецтві та художній освіті» (Вітебськ, 2019 р.); «Теорія і методика дошкільної і початкової освіти в сучасному педагогічному просторі» (Суми, 2019); *всеукраїнських*: «Актуальні проблеми сучасної науки і наукових досліджень» (Вінниця, 2016-2019); «Сучасні педагогічні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців у коледжах і технікумах: досвід, проблеми, перспективи» (Вінниця, 2019); «Філологічні горизонти: науковий, лінгводидактичний, філософський, соціальний, національно-патріотичний вектори» (Вінниця, 2019); «Теорія і практика смарт-навчання у професійній освіті» (Вінниця, 2019); *регіональній*: «Виховання молоді на принципах християнської моралі» (Вінниця, 2015); проміжні результати дослідження доповідалися на засіданнях відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, на семінарах навчально-методичного центру професійно-технічної освіти для викладачів української мови та літератури, на засіданнях методичних комісій ДНЗ «Вінницький центр професійно-технічної освіти технологій та дизайну».

Публікації. Основні теоретичні положення та результати дисертації відображено у 21 публікації (11 одноосібних), з-поміж яких: 1 колективна монографія, 6 статей у наукових фахових виданнях України; 1 стаття у зарубіжному періодичному науковому виданні (Республіка Польща); 3 методичні рекомендації; 1 збірник завдань з української мови; 1 робочий зошит; 8 публікацій у збірниках наукових праць та матеріалах науково-практичних конференцій.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (281 найменування), 19 додатків на 69 сторінках. Повний обсяг дисертації – 317 сторінок, із них – 211 сторінок основного тексту. Робота містить 12 таблиць, 3 схеми, 6 діаграм.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** викладено актуальність і доцільність обраної теми дослідження, визначено його мету, завдання, об'єкт, предмет та обґрунтовано гіпотезу, розкрито наукову новизну, теоретичне й практичне значення, представлено інформацію про апробацію та впровадження результатів дослідження в освітній процес ЗП(ПТ)О.

У першому розділі – «**Теоретичні засади формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг**» – здійснено теоретичний аналіз проблеми формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг у

контексті державних стратегій, гуманітаризації освіти. Проаналізовано поняття «компетентність», «професійна компетентність», «комунікативна компетентність» та визначено сутність дефініції «професійна комунікативна компетентність майбутнього кваліфікованого робітника сфери послуг» як інтегративне утворення мовних, комунікативних і професійних знань, умінь і навичок та особистісних якостей кваліфікованого робітника, що формуються у процесі професійної мовної підготовки, розвивається і вдосконалюється під час практичної професійної діяльності і є якісною характеристикою випускника ЗП(ПТ)О сфери послуг. Професійну комунікативну компетентність кваліфікованого робітника розглядається як найвищий рівень його професійної підготовки в ЗП(ПТ)О, що проявляється в ціннісному ставленні до професійної діяльності, позитивній мотивації до оволодіння нею, спрямованості на саморозвиток та самоудосконалення, що забезпечує його конкурентоспроможність на ринку праці та можливість кар'єрного зростання. Структурними компонентами цієї компетентності визначено мотиваційний, когнітивно-нормативний, прагматично-дискурсивний, рефлексивно-прогностичний. Вони взаємопов'язані, постійно взаємодіють, що уможлиблює розвиток індивідуалізованого професійного мовлення. Це дозволяє кваліфікованому робітникові відповідно до соціальної ролі та комунікативної ситуації презентувати свої професійні вміння на високому рівні, встановлювати і підтримувати необхідні для професійної самореалізації професійно-комунікативні контакти. Професійне навчання та мовну підготовку розглядаємо як основу для формування професійної комунікативної компетентності майбутнього кваліфікованого робітника сфери послуг.

Відповідно до визначених критеріїв і показників у розділі проаналізовано стан сформованості цієї якісної характеристики майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг у ЗП(ПТ)О та виявлено недостатній рівень сформованості компонентів професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників.

Аналіз освітніх програм, навчальних планів підготовки майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг засвідчив, що серед навчальних предметів, які сприяють формуванню професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг, можна виокремити такі: «Українська мова», «Українська література», «Іноземна мова», «Основи психології та етики професійного спілкування», навчальні предмети професійної підготовки. Виявлено також низку недоліків, що ускладнюють процес формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг, серед них: недосконалість навчального плану, що унеможлиблює варіювання кількості годин на вивчення державного компонента відповідно до спрямованості професії; відсутністю спеціального предмета з формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг, а у процесі вивчення української мови, української літератури, іноземної мови, основ психології та етики професійного спілкування та компонентів професійної підготовки з іншими програмовими цілями й змістовим наповненням не можна вирішити наявної проблеми; переважанням традиційних методів навчання; недостатньою увагою до формування професійного мовлення в майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг; обмежена кількість посібників і методичних рекомендацій щодо висвітлення особливостей професійно

спрямованого вивчення загальноосвітніх предметів у ЗП(ПТ)О; відсутність єдиної онлайн-платформи для обміну досвідом викладачів ЗП(ПТ)О.

У другому розділі – **«Методика формування професійної комунікативної компетентності учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти сфери послуг у фаховій підготовці»** – теоретично обґрунтовано й розроблено модель і поетапну методику формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг в ЗП(ПТ)О.

Запропонована модель формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг у ЗП(ПТ)О містить чотири взаємопов'язані блоки (рис.1).

Цільовий блок визначає мету формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг – підвищення якості професійної підготовки. Необхідність формування професійної комунікативної компетентності зумовлена соціальним замовленням на кваліфікованих робітників сфери послуг, пов'язана з особливостями професійної діяльності в цій сфері та специфікою професійної комунікації кваліфікованих робітників і враховується в державних стандартах. Теоретико-методологічний блок відображає методологічні підходи до формування професійної комунікативної компетентності та відповідні принципи і загальнодидактичні положення щодо професійної підготовки. Змістово-технологічний блок містить компоненти професійної комунікативної компетентності, відображає етапи її формування у процесі опанування майбутніми кваліфікованими робітниками змістом освіти та використання технологій, доцільних методів і прийомів роботи. Контрольно-оцінювальний блок відображає діагностичний інструментарій експериментальної перевірки сформованості професійної комунікативної компетентності та результати дослідження. Модель формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг покладено в основу авторської методики формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг.

З урахуванням результатів психолого-педагогічних досліджень, відповідних методологічних підходів і принципів теоретично обґрунтовано і розроблено авторську методику формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг у три взаємопов'язані етапи: діагностично-мотиваційний, діяльнісно-операційний, рефлексивно-прогностичний.

Перший етап розпочинається з діагностики оволодіння здобувачами освіти базовими знаннями з лінгвістичних дисциплін, вивчення рівня сформованості мотивів до професійної та комунікативної діяльності з метою визначення наступної траєкторії формування професійної комунікативної компетентності й спрямований на розвиток позитивної мотивації учнів на нормативне оволодіння професійною лексикою і постійне стимулювання та підвищення пізнавального інтересу до вивчення мови, літератури, оволодіння професією. Важливе значення на цьому етапі має співпраця викладачів, класних керівників та фахівців соціально-психологічної служби закладу освіти. До методів і прийомів розвитку позитивної мотивації та формування системи цінностей здобувачів освіти з метою розвитку професійної комунікативної компетентності відносимо такі: створення під час занять ситуації «наукових відкриттів», атмосфери морального задоволення від інтелектуальної

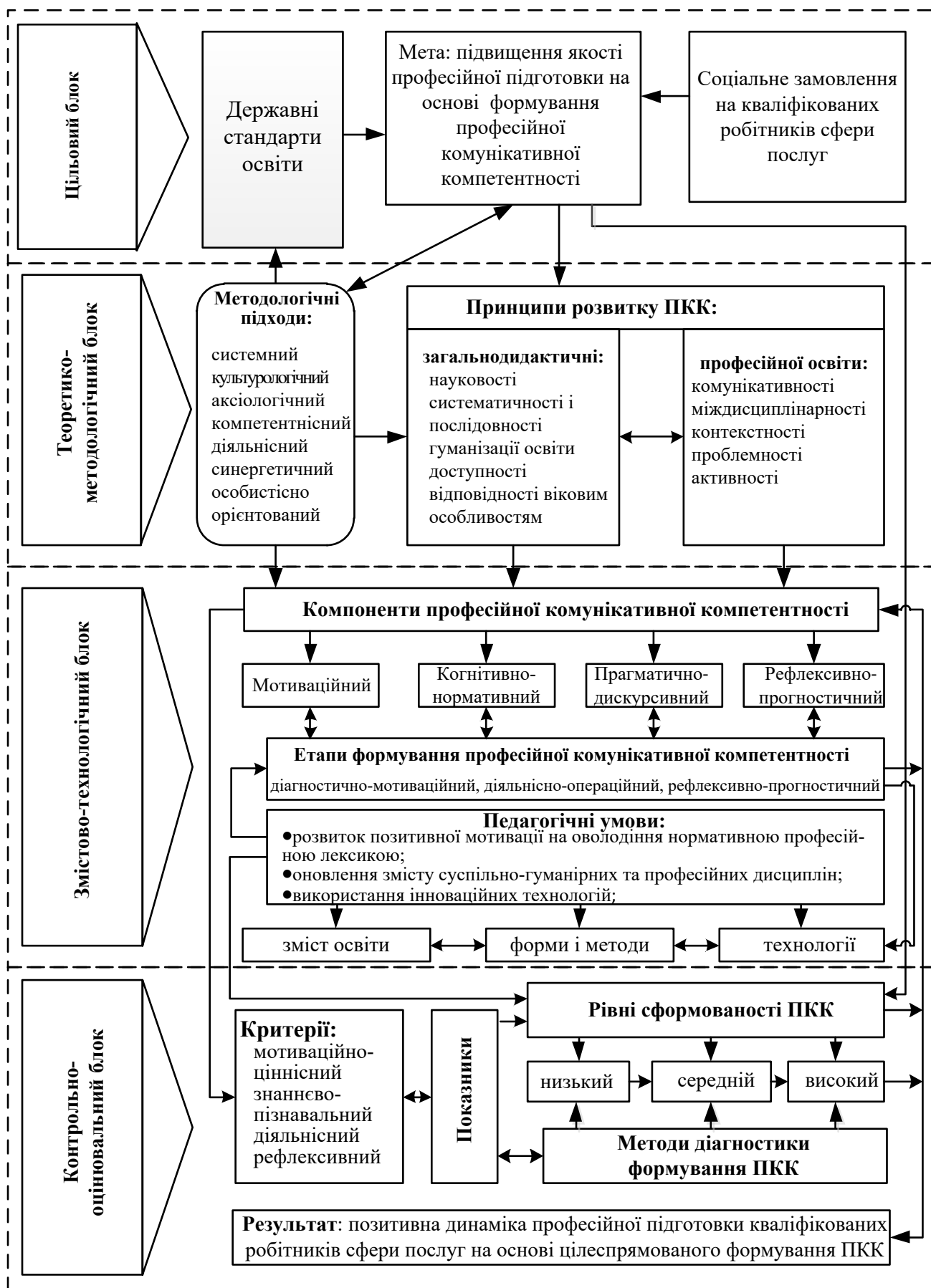

Рис. 1. Модель формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг

праці; емоційно-моральне стимулювання; опора на життєвий досвід; створення атмосфери відкритості, довіри, ситуацій успіху, що дає змогу кожному учню повірити у свої сили. Здійснення самостійної пошуково-дослідницької роботи, пов'язаної з вивченням кращого професійного досвіду, дозволило створити банки професійних текстів для подальшого лінгвістичного аналізу, формувати професійний світогляд учнів та їхню професійну мобільність. Використання під час практичних занять засобів ІКТ дало змогу широко застосовувати ігрові методи, проблемні методи навчання позитивно вплинули на підвищення ефективності освітнього процесу. Здобувачів освіти активно залучали до мовно-літературних та професійних конкурсів фахової майстерності, олімпіад та інших заходів. Це не лише мотивувало учнів до оволодіння професійною комунікативною компетентністю, а й стимулювало пізнавальну діяльність.

Другий етап формування ПКК майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг спрямовувався на формування когнітивно-нормативного та прагматично-дискурсивного компонентів. Його головна мета – оволодіння професійною лексикою відповідно до орфоепічних, орфографічних, пунктуаційних, лексичних, граматичних та стилістичних норм української літературної мови; формування навичок професійної комунікації. Необхідність оновлення змісту суспільно-гуманітарних та професійних дисциплін у контексті професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг зумовлює узгодження змісту професійної та мовної підготовки для розширення можливостей комплексного використання професійної термінології в усному і писемному мовленні. У процесі дослідження реструктуризовано зміст навчальних дисциплін «Українська мова», «Українська література», «Основи психології та етики професійного спілкування» для усунення оглядовості окремих тем й посилення уваги до професійного аспекту комунікативної підготовки. Значну увагу було приділено вивченню видів спілкування, комунікативних бар'єрів, невербальній комунікації, мистецтву проведення переговорів та розв'язання конфліктів, публічних виступів, комунікативних стратегій, етикету ділового спілкування з урахуванням соціального статусу співрозмовника. Врахування принципу інтегрування знань сприяло поєднанню досягнень сучасної мовознавчої науки та професійного дискурсу («Перукарська справа», «Основи флористики», «Фотосправа»), максимальному наближенню мовно-комунікативної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг до їхніх професійних потреб. Для ефективного формування професійної комунікативної компетентності розроблено професійно орієнтовані робочі зошити з української мови та запропоновано комплекс вправ для розширення і поглиблення мовних і професійних знань, ознайомлення із специфікою ділового етикету сфери послуг. Виконання дослідницьких завдань спрямовувалося на розвиток комунікативних стратегій, практичних навичок ділового спілкування, формування рефлексивно-прогностичних умінь. Особлива увага на цьому етапі приділялася тісній співпраці викладачів загальноосвітніх навчальних предметів суспільно-гуманітарного циклу, навчальних предметів загальнопрофесійної та професійно-теоретичної підготовки та майстрів виробничого навчання.

Завершальним етапом формування ПКК є рефлексивно-прогностичний, спрямований на формування уміння оцінити власний рівень ПКК, порівняти своє

сприйняття з думками, поглядами та позиціями інших, за потреби скоригувати його, прогнозувати подальші кроки. Завдання цього етапу реалізувалися на третьому році навчання, під час якого здійснювалася виробнича практика майбутніх кваліфікованих робітників у тісній співпраці викладачів, майстрів виробничого навчання та роботодавців.

У розділі доведено ефективність творчого використання сукупності інноваційних технологій, зокрема: технології проблемного, інтерактивного, розвивального, інтегрованого навчання, ситуативного моделювання, розвитку критичного мислення, мотивації на успіх, використання ІКТ і таких методів та прийомів роботи: «Коло ідей», «Акваріум», «Асоціація», «Мікрофон», «Навчаючи – навчаюсь», «Мозковий штурм», «Незавершені речення», «Ажурна пилка»; нестандартних форм роботи (сенкани, інтерв'ю, вернісаж ідей, рольова гра, бінарні уроки, створення банків професійних текстів, проєктів тощо).

У третьому розділі – **«Експериментальна перевірка ефективності методики формування професійної комунікативної компетентності учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти сфери послуг у фаховій підготовці»** узагальнено результати констатувального експерименту та здійснено аналіз результатів формувального експерименту. Виявлення реального рівня сформованості ПКК майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг під час констатувального експерименту передбачало використання відібраних діагностичних методик; проведення контрольних зрізів; математичну обробку та аналіз отриманих даних. У процесі формувального етапу експерименту здійснено реалізацію в освітньому процесі поетапної авторської методики формування ПКК майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг; порівняння ефективності запропонованої методики із тими, що традиційно застосовуються під час професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг; вивчено вплив рівня сформованості ПКК на якість професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг. На заключному етапі експерименту проведено тестування майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг та експертне оцінювання; сформульовано й уточнено основні теоретичні та експериментальні висновки; здійснено аналіз одержаних результатів; виконано математичне обробку результатів дослідження; сформульовано теоретичні висновки і науково-методичні рекомендації.

У педагогічному експерименті з формування ПКК на різних етапах дослідно-експериментальної роботи брала участь: 420 учнів (221 учень на діагностично-пошуковому етапі і 199 – на експериментально-дослідному (ЕГ – 101 особа, КГ – 98 осіб); експерти – 21 особа: педагогічний персонал ЗП(ПТ)О – майстри виробничого навчання, методисти, викладачі загальнотеоретичної та загальнопрофесійної підготовки – 8 осіб; науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти – 7 осіб; представники підприємств – 6 осіб.

На *теоретико-аналітичному етапі* експерименту здійснено теоретичний аналіз філософської, педагогічної, психологічної, технологічної та спеціальної літератури з досліджуваної проблеми; системний аналіз інноваційного педагогічного досвіду підготовки кваліфікованих робітників; сформульовано концептуальну ідею; конкретизовано мету, визначено завдання; розроблено

методики теоретичного й експериментального дослідження, визначено його методи, виокремлено показники та обґрунтовано критерії та рівні оцінювання сформованості ПКК майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг.

На *діагностично-пошуковому етапі* проаналізовано компоненти професійної підготовки та виокремлено у ній саме комунікативну складову, накопичено емпіричний матеріал; обґрунтовано теоретичні засади формування ПКК майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг. Здійснено вивчення стану мовно-комунікативної підготовки учнів ЗП(ПТ)О, що уможливило виявлення особливостей та недоліків у формуванні їхньої ПКК; обґрунтування і розроблення моделі та поетапної методики формування ПКК майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг; підготовку навчально-методичного комплексу для впровадження розробленої методики в професійну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг у ЗП(ПТ)О.

На *експериментально-дослідному етапі* проведено експериментальну перевірку ефективності запропонованої методики формування ПКК та досліджено вплив рівня сформованості професійної комунікативної компетентності на якість професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг. Проаналізовано проміжні результати; визначено навчальні заклади для проведення експерименту та здійснено відбір методик (анкети, діагностичні методики, тестові, практичні, ситуаційні завдання та інше); проведено констатувальний етап педагогічного експерименту для виявлення вхідного рівня сформованості ПКК майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг та формувальний етап для визначення ефективності запропонованої методики. До експерименту було залучено чотири заклади освіти, в яких здійснюється первинна професійна підготовка майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг з одночасним наданням повної загальної середньої освіти.

Здійснено відбір експериментальних (ЕГ – 101 учень) та контрольних (КГ – 98 учнів) груп за рівнем навчальних досягнень; із застосуванням критерію Пірсона, для χ^2 рівня значущості $\geq 0,05$. Доведено, що $\chi^2_{\text{емп.}} < \chi^2_{\text{теор.}}$, це означає, що вибірки КГ та ЕГ мають несуттєву відмінність, є однорідними.

На початку експерименту викладачі та майстри виробничого навчання були ознайомлені з метою, завданнями експерименту та методикою проведення. Кожен із них отримав комплект методичних матеріалів щодо формування ПКК здобувачів освіти та відповідні рекомендації.

Формування ПКК майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг було здійснено в КГ – за традиційною методикою, що склалась у процесі педагогічної діяльності викладачів та майстрів виробничого навчання у ЗП(ПТ)О, а в ЕГ – за авторською методикою. Оцінювання сформованості ПКК здійснювалось за однаковими методиками як для КГ, так і для ЕГ. Це уможливило здійснення неупередженого оцінювання сформованості досліджуваної компетентності за мотиваційно-ціннісним, знаннево-пізнавальним, діяльнісним і рефлексивним критеріями.

На *підсумково-узагальнювальному етапі* здійснено опрацювання та систематизацію даних, одержаних на основі узагальнення результатів теоретичного аналізу й експериментальної роботи. З метою контрольної перевірки оцінено якість і надійність результатів дослідження, порівняно їх із попередніми, здійснено статистичний аналіз, сформовано висновки. Підготовлено навчально-методичний комплекс для викладачів ЗП(ПТ)О з формування ПКК майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг.

Зведена таблиця динаміки рівнів сформованості професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг

Критерії	Рівні	КГ (%)		ЕГ (%)	
		Констатувальний етап	Формувальний етап	Констатувальний етап	Формувальний етап
Мотиваційно-цінісний	Високий	5,1	11,2	3,0	16,8
	Середній	75,5	80,6	80,2	78,3
	Низький	19,4	8,2	16,8	4,9
Когнітивний	Високий	1,0	8,2	3,0	14,9
	Середній	63,3	73,4	67,3	76,2
	Низький	35,7	18,4	29,7	8,9
Діяльнісний	Високий	1,1	10,2	0,0	22,8
	Середній	56,1	68,4	62,4	70,3
	Низький	42,8	21,4	37,6	6,9
Рефлексивний	Високий	0,0	8,2	0,0	18,8
	Середній	30,6	72,4	46,5	67,3
	Низький	69,4	19,4	53,5	13,9
Σ	Високий	1,8	9,5	1,5	18,3
	Середній	56,4	73,7	64,1	73,0
	Низький	41,8	16,8	34,4	8,7

Отже, результати формувального етапу експерименту показали зростання усіх показників сформованості ПКК, що відбулося в обох типах груп, проте в ЕГ – це зростання відбулося інтенсивніше. За допомогою критерію Пірсона (χ^2) здійснено перевірку отриманих даних по кожному критерію.

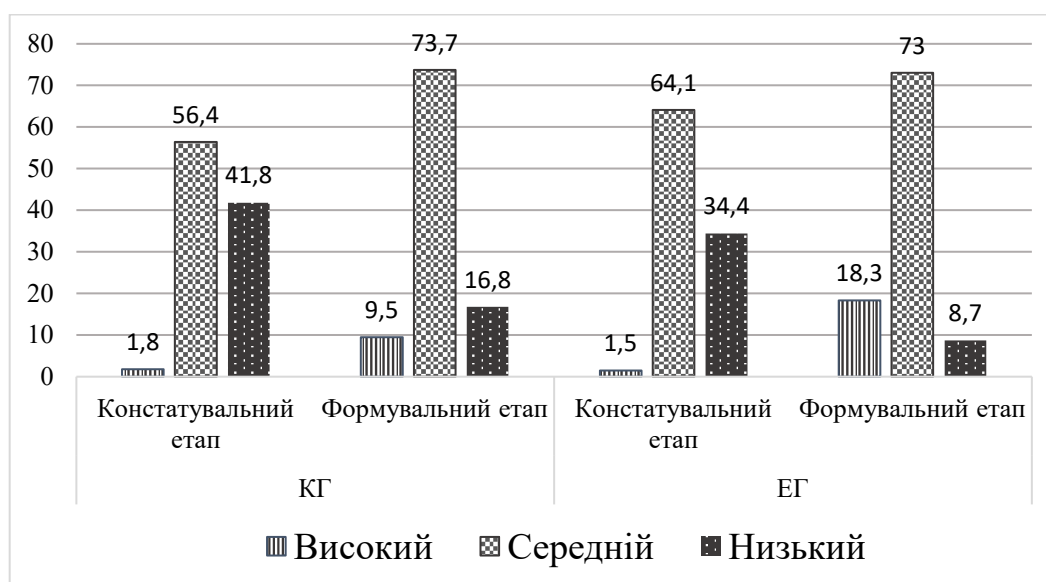

Рис. 2. Динаміка змін результатів у КГ та ЕГ на констатувальному і формувальному етапах, у %

Узагальнення результатів експериментального дослідження дало змогу виявити позитивну динаміку формування ПКК майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг в ЕГ, що характеризується зростанням кількості учнів з високим та середнім

рівнями сформованості досліджуваної компетентності з одночасним зниженням їх кількості з низьким рівнем.

Порівняння узагальнених результатів констатувального та формувального етапів педагогічного експерименту виявило, що в КГ високий рівень сформованості ПКК майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг зріс на 7,7%, проте в учнів ЕГ зростання відбулося на 16,8%, Середній рівень сформованості ПКК майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг в учнів КГ зріс на 17,3%, в ЕГ – на 8,9%. Спостерігається скорочення низького рівня сформованості професійної комунікативної компетентності в здобувачів освіти КГ на 25%, в ЕГ – на 25,7%.

Статистичний аналіз результатів формувального етапу педагогічного експерименту підтвердив об'єктивність змін, що стали підставою для висновку щодо ефективності поетапної авторської методики формування ПКК майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг.

Результати педагогічного експерименту дають змогу стверджувати, що сформована професійна комунікативна компетентність позитивно впливає на якість професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження й одержані під час педагогічного експерименту результати дали підставу вважати, що вихідна методологія є правильною, визначені завдання розв'язані. Це уможливило формулювання таких висновків:

1. Вітчизняними дослідниками проаналізовано формування комунікативної культури, розвиток професійного мовлення кваліфікованих робітників сфери послуг, формування ключових компетентностей індустрії гостинності, однак ця проблема не стала предметом цілісних наукових досліджень. Сфера послуг як сектор вітчизняної економіки в постіндустріальному суспільстві розвивається найбільш інтенсивно і постійно розширюється. Підготовка для цієї важливої сфери висококваліфікованих робітників, яким притаманна соціальна відповідальність за результати своєї професійної діяльності, потребує випереджувального підходу, оновлення змісту професійного навчання та впровадження в освітній процес закладів професійної (професійно-технічної) і фахової передвищої освіти інноваційних технологій в умовах цифровізації.

2. У контексті професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг уточнено сутність дефініцій «компетентність», «професійна компетентність», «комунікативна компетентність». Поняття «компетентність» у проекції на кваліфікованих робітників сфери послуг визначено як інтегративну якісну характеристику, що уможливорює оптимальну діяльність у конкретній ситуації і ґрунтується на володінні сучасними знаннями, уміннями і навичками. Професійна компетентність майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг розглядається як критерій їхньої підготовки в ЗП(ПТ)О, що охоплює володіння професійними знаннями, сформованість технологічних умінь і навичок, здатність ефективно їх застосовувати з урахуванням специфіки професійної діяльності у сфері послуг. Поняття «комунікативна компетентність» трактується як здатність встановлювати та підтримувати комунікативний контакт з клієнтами, колегами та роботодавцями, визначати ефективні комунікативні стратегії відповідно до

соціальної ролі та ситуації спілкування. В основі комунікативної компетентності є особистісні якості, мовно-комунікативні норми, знання про способи організації комунікативної діяльності та уміння ефективно їх використовувати.

Комунікативна компетентність як життєво необхідна якість є засобом досягнення успіху в професійній діяльності у сфері послуг. Результати наукового пошуку дали змогу визначити ПКК майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг як інтегративне утворення професійних і комунікативних знань, умінь і навичок та особистісних якостей кваліфікованого робітника, що формується у процесі професійної підготовки, розвивається і вдосконалюється під час практичної професійної діяльності випускника ЗП(ПТ)О сфери послуг. Вона передбачає широку обізнаність із специфікою професійної діяльності у сфері послуг, сформованість позитивних мотивів до майбутньої професійно-комунікативної діяльності у цій сфері, володіння професійною термінологією, необхідними професійно-комунікативними знаннями та уміннями використовувати їх для ефективно професійної діяльності.

3. На основі аналізу освітніх програм, навчальних планів підготовки майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг з одночасним здобуттям повної загальної середньої освіти виявлено відсутність спеціальної дисципліни, спрямованої на формування ПКК. Комунікативно орієнтованими є такі навчальні предмети загальноосвітньої підготовки як «Українська мова», «Українська література», «Іноземна мова» та навчальний предмет професійної підготовки «Основи психології та етики професійного спілкування». Доведено, що у підручниках із загальноосвітніх навчальних предметів не враховано специфіку професійної підготовки в ЗП(ПТ)О. Це зумовлює нагальну потребу розроблення моделі ПКК майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг, обґрунтування методики формування ПКК майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг та підготовки навчально-методичного комплексу з формування ПКК майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг. Основою для цілеспрямованого формування ПКК майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг є культурологічний, аксіологічний, компетентнісний, діяльнісний, системний, синергетичний та особистісно орієнтований підходи, спрямовані на опанування професійно значущим змістом загальноосвітніх предметів суспільно-гуманітарного циклу, а також компонентів загальнопрофесійної підготовки.

4. Розроблено модель формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг, що охоплює чотири взаємопов'язані блоки: цільовий, теоретико-методологічний, змістово-технологічний та контрольньо-оцінювальний. Цільовий блок враховує мету формування ПКК – підвищення якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг. Визначена мета зумовлюється соціальним замовленням на підготовку конкурентоспроможних робітників сфери послуг та специфікою їхньої професійної та комунікативної діяльності, що відображено у державних стандартах професійної підготовки кваліфікованих робітників сфери послуг. Теоретико-методологічний блок охоплює методологічні підходи, на основі яких здійснюється формування ПКК майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг, а також пов'язані з ними принципи формування ПКК – загальнодидактичні

та професійної підготовки. З урахуванням специфіки професійної та комунікативної діяльності кваліфікованих робітників сфери послуг у змістово-технологічному блоці визначено компоненти ПКК (мотиваційний, когнітивно-нормативний, прагматично-дискурсивний, рефлексивно-прогностичний) та етапи її формування (діагностично-мотиваційний, діяльнісно-операційний, рефлексивно-прогностичний); формування ПКК здійснюється у процесі опанування майбутніми кваліфікованими робітниками змісту освіти та використання відповідних технологій, методів і прийомів роботи. Контрольно-оцінювальний блок відображає критерії, показники, рівні сформованості ПКК та результат – позитивну динаміку професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг.

5. Авторська методика поетапного формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників охоплює діагностично-мотиваційний, діяльнісно-операційний та рефлексивно-прогностичний етапи й спрямовується на розвиток позитивної мотивації учнів до оволодіння професійною лексикою, оновлення змісту суспільно-гуманітарних та професійних дисциплін у контексті професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг, застосування комплексу інноваційних технологій формування ПКК.

Результати експериментальної перевірки поетапної методики формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг засвідчили її ефективність, оскільки в експериментальній групі порівняно з контрольною відбулося зростання кількості учнів з високим рівнем сформованості ПКК на 9,1% з одночасним зниження їх кількості з середнім та низьким рівнями сформованості ПКК на 8,4% і 0,7% відповідно. Найбільша динаміка формування ПКК на високому рівні простежується в експериментальній групі: за діяльнісним критерієм – на 22,8%, у контрольній групі означений показник зріс на 9,1%. Виявлено позитивну динаміку в учнів ЕГ з низьким рівнем за цим же критерієм – на 30,7%, натомість в КГ – на 21,4%.

6. Навчально-методичний комплекс з формування ПКК майбутніх кваліфікованих робітників у ЗП(ПТ)О охоплює: робочі програми, тематичні та поурочно-тематичні плани з української мови, української літератури та основ психології для професій «Перукар. Перукар-модельєр», «Флорист. Оформлювач вітрин та приміщень», «Фотограф. Оформлювач табло, віньєток та альбомів», методичні рекомендації «Збагачення мовлення учнів професійною лексикою: збірник завдань з української мови для професій «Перукар. Перукар-модельєр», «Флорист. Оформлювач вітрин та приміщень», «Фотограф. Оформлювач табло, віньєток та альбомів» для здобувачів освіти; методичні рекомендації «Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг на основі міждисциплінарного підходу до організації освітнього процесу», «Інноваційні педагогічні технології формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг», «Методика формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг: традиції і новаторство» для викладачів, робочий зошит «Практична риторика». Обґрунтовані в процесі дослідження теоретичні висновки і дидактичні положення можуть бути корисними в подальших наукових розвідках з проблем підготовки майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг. Запропонований навчально-методичний комплекс можуть використовувати викладачі ЗП(ПТ)О і закладів фахової

передвищої освіти в практичній професійній діяльності: під час підготовки до занять з української мови та літератури, організації позанавчальної діяльності, у процесі роботи з обдарованими здобувачами освіти та підготовки їх до міжнародних мовно-літературних конкурсів імені П. Яцика та Т.Г. Шевченка. Ефективність розробленого навчально-методичного комплексу підтверджується результатами участі в Міжнародному конкурсі знавців української мови імені П. Яцика та регіональними результатами ЗНО з української мови серед ЗП(ПТ)О Вінницької області.

До подальших напрямів досліджень цієї багатоаспектної проблеми відносимо: поєднання загальноосвітньої і професійної підготовки конкурентоспроможних фахівців у ЗП(ПТ)О і закладів фахової передвищої освіти, формування професійної етики педагогічного і виробничого персоналу сфери послуг та вивчення зарубіжного досвіду професійної освіти і навчання працівників сфери послуг.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

1. Бойчук, О. Ю. & Бойчук, В. М. (2019). Професійна компетентність вчителя у контексті smart-освіти. В Р. С. Гуревич (ред.) *Концептуальні засади розвитку smart-освіти: досвід, реалії, перспективи: монографія* (6-16). Вінниця: Діло.

2. Бойчук, О. Ю. (2020) Етапи формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг. *Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka / Zbiór artykułów naukowych*, 53, 38-44. ISSN:2450-8160.

3. Бойчук, О. Ю., Бойчук, В. М. & Лісова, А. В. (2018). Взаємозв'язок педагогіки і психології в освітньому процесі як основа підготовки фахівців. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*, 51, 353-358. **(Індексується у Index Copernicus)**

4. Бойчук, О. Ю., Бойчук, В. М. & Дідух, Л. І. (2018). Міждисциплінарність у підготовці майбутнього учителя як чинник професійного розвитку творчої особистості. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*, 50, 52-61. **(Індексується у Index Copernicus)**

5. Бойчук, О. Ю., Бойчук, В. М. & Гуревич, Р. С. (2019). Професійна комунікативна компетентність як необхідна умова ефективної діяльності майбутнього кваліфікованого робітника сфери послуг. *Наукові записки. Серія: Педагогіка і психологія*, 57, 82-87. **(Індексується у Index Copernicus)**

6. Бойчук, О. Ю. & Лісова, А. В. (2019). Комунікативна культура як необхідна умова професійного зростання творчої особистості. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*, 53, 131-134. **(Індексується у Index Copernicus)**

7. Бойчук, О. Ю. (2020). Результати експериментальної перевірки ефективності педагогічних умов формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*, 4(23), 22-44. <http://periodica.nadpsu.edu.ua> ISSN 2617-8222

8. Бойчук, О. Ю. (2019). STREAM-освіта як ефективний спосіб формування професійної комунікативної компетентності майбутнього кваліфікованого робітника в закладі професійної (професійно-технічної) освіти сфери послуг. *Сучасні інформаційні*

технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми, 54, 32-36. (Індексується у **Index Copernicus**)

Праці, які засвідчують апробації матеріалів дисертації

9. Бойчук, О. Ю. & Паланська, Я. Л. (2017). Використання сучасних інформаційних технологій у навчально-виховному процесі. *Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень: V Всеукраїнська науково-практична конференція молодих учених і студентів, Вінниця, 21-22 листопада*, (Вип. 8(11), с. 33-35). Вінниця: Планер.

10. Бойчук, В. М., Бойчук, О. Ю. & Лісова, А. В. (2018). Психологічні знання як складова професійної підготовки фахівців. *Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень: V Всеукраїнська науково-практична конференція молодих учених і студентів, Вінниця, 21-22 листопада*, (Вип. 9(12), с. 9-14). Вінниця: Планер.

11. Бойчук, О. Ю. (2018). Формування в учнів комунікативної компетентності на уроках української мови та літератури в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. *Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень: VI Всеукраїнська конференція молодих учених і студентів, Вінниця, 20-21 листопада*, (Вип. 10(13), с. 116-121). Вінниця: Планер.

12. Бойчук, О. Ю. & Бойчук, В. М. (2019). STEAM-освіта як приклад інтердисциплінарної взаємодії науки і мистецтва. В В. Г. Кремень (ред.), *Освіта для миру = Edukacja dla pokoju* (Т.2, 284 – 294), Київ: Вид-во ТОВ «Юрка Любченка».

13. Бойчук, О. Ю. (2019). Інтеграція у навчальному процесі закладу професійної (професійно-технічної) освіти. *Сучасні педагогічні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців у коледжах і технікумах: досвід, проблеми, перспективи: I Всеукраїнська науково-методична конференція, 28-29 березня*, (Вип.1(16), 47-49), Вінниця: ФОП Рогульська І. О.

14. Бойчук, О. Ю., & Бойчук, В. М. (2020). Мультидисциплінарний підхід до викладання гуманітарних дисциплін у закладі освіти. *Молодий вчений, 3.1(79.1), 6-10*. ISSN: 2304-5809 (Індексується у **Index Copernicus**)

15. Бойчук, О. Ю., Бойчук, В. М. & Уманец, В. О. (2019). STEAM образование - пример взаимодействия науки и искусства, *Материаллы международной конференции «Национальные традиции в современном искусстве и художественном образовании», Витебск, 23-26 сентября* (с. 12-17). Витебск: ВГУ им. Машерова.

Опубліковані праці, що додатково відображають наукові результати дисертації

16. Бойчук, О. Ю. (2017). Збагачення мовлення учнів професійною лексикою: збірник завдань з української мови для професій «Перукар. Перукар-модельєр», «Флорист. Оформлювач вітрин та приміщень», «Фотограф. Оформлювач табло, віньєток та альбомів». Вінниця: ТОВ «Нілан – ЛТД».

17. Бойчук, О. Ю. (2017). *Практична риторика: робочий зошит*. Вінниця: ТОВ «Друк».

18. Бойчук, О. Ю. (2019). Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг на основі мультидисциплінарного підходу до організації освітнього процесу: методичні рекомендації. Вінниця: ТОВ «Друк».

19. Бойчук, О. Ю. (2019). *Методика формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг: традиції і новаторство: методичні рекомендації*. Вінниця: ТОВ «Друк».

20. Бойчук, О. Ю. (2020). *Інноваційні педагогічні технології формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг: методичні рекомендації*. Вінниця: ТОВ «Друк».

21. Бойчук, О. Ю. (2015). Формування в учнів духовних цінностей на уроках української літератури. *Виховання молоді на принципах християнської моралі: матеріали V регіональної науково-методичної конференції* (с. 10-12). Вінниця: ТОВ «Планер».

АНОТАЦІЇ

Бойчук О. Ю. Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Київ, 2021.

Дисертаційну роботу присвячено проблемі формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг. Відповідно до завдань дослідження проаналізовано сучасний стан сформованості ПКК майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг й обґрунтовано авторську методику поетапного її формування, спрямовану на розвиток позитивної мотивації учнів до оволодіння професійною лексикою; оновлення змісту суспільно-гуманітарних та професійних навчальних предметів у контексті професійної підготовки майбутніх конкурентоздатних робітників сфери послуг; застосування інноваційних методик у формуванні ПКК. Визначено структурні компоненти ПКК: мотиваційний, когнітивно-нормативний, прагматично-дискурсивний, рефлексивно-прогностичний, а також уточнено їх зміст. Відповідно до компонентів визначено критерії та показники сформованості ПКК (мотиваційно-ціннісний, знаннєво-пізнавальний, діяльнісний, рефлексивний). Виявлено рівні сформованості ПКК (низький, середній, високий). Розроблено модель формування ПКК майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг та доведено ефективність авторської методики поетапного формування ПКК майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг. Підготовлено навчально-методичний комплекс з формування ПКК майбутніх перукарів, фотографів та флористів.

Ключові слова: професійна комунікативна компетентність, майбутній кваліфікований робітник, сфера послуг, професійна підготовка, методика, компоненти, критерії, показники.

Бойчук О. Ю. Формирование профессиональной коммуникативной компетентности будущих квалифицированных рабочих сферы услуг - Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Киев, 2021.

Диссертационная работа посвящена проблеме формирования профессиональной коммуникативной компетентности будущих квалифицированных рабочих сферы услуг. В соответствии с задачами исследования осуществлен анализ современного состояния сформированности ПКК будущих квалифицированных рабочих сферы услуг и разработана авторская методика поетапного формирования ПКК, направленная на

развитие позитивной мотивации учащихся на овладение профессиональной лексикой; обновление содержания общественно-гуманитарных и профессиональных дисциплин в контексте профессиональной подготовки будущих квалифицированных рабочих сферы услуг; применение инновационных методик формирования ПКК. Определены структурные компоненты ПКК: мотивационный, когнитивно-нормативный, прагматически-дискурсионный, рефлексивно-прогностический, а также уточнено их содержание. Определены критерии и показатели сформированности ПКК (мотивационно-ценностный, знаниево-познавательный, деятельностный, рефлексивный). Выявлены уровни сформированности ПКК (низкий, средний, высокий). Разработана модель формирования ПКК будущих квалифицированных рабочих сферы услуг, экспериментально проверено и доказано эффективность авторской методики поэтапного ее формирования. Подготовлен учебно-методический комплекс, направленный на формирование ПКК будущих парикмахеров, фотографов и флористов.

Ключевые слова: профессиональная коммуникативная компетентность, будущий квалифицированный рабочий, сфера услуг, профессиональная подготовка, методика, компоненты, критерии, показатели.

Boichuk O. Yu. Formation of professional communicative competence of future skilled workers in the service sector - Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The thesis for a Candidate's Degree in Pedagogy, Speciality 13.00.04 – the theory and methodology of professional education. – Kyiv, 2021.

The thesis is devoted to the problem of formation of professional communicative competence of future skilled workers in the service sector.

In accordance with the objectives of the study the current state of professional communicative competence of future skilled workers in the service sector has been analyzed and pedagogical conditions have been substantiated - through the author's method of building up of the professional communicative competence of future skilled workers, aimed at developing of positive motivation of students for normative mastery of professional vocabulary; updating the content of social sciences, humanities and professional disciplines in the context of professional training of future skilled workers in the service sector; application of innovative methods in the formation of professional communicative competence.

The structural components of professional communicative competence have been determined: motivational, cognitive-normative, pragmatic-discursive, reflexive-prognostic, their content has been specified. According to the components, the criteria and indicators of the formation of professional communicative competence (motivational-value, cognitive, activity, reflexive) have been determined.

Levels of formation of professional communicative competence (low, average, high) have been established. The model of formation of professional communicative competence of future skilled workers in the service sector has been developed and experimentally checked and the efficiency of the substantiated author's technique of formation of professional communicative competence of future skilled workers of the sphere of services has been proved. An educational and methodological complex for the formation of professional communicative competence of future hairdressers, photographers and florists has been developed.

Keywords: professional communicative competence, future skilled worker, service sector, professional training, methods, components, criteria, indicators.

Підписано до друку 23.03.2021 р.
Віддруковано 23.03.2021 р.
Формат 60*84/16. Папір офсетний.
Друк різнографічний. Гарнітура Times New Roman
Умов. друк. арк. 0,9
Зам. № 2303/21 Наклад 120 прим.
Видруковано з оригінал-макету замовника.
Видавець та виготовлювач ТОВ «Друк»
м.Вінниця, вул. 600-річчя, 25
тел.: (0432) 46-51-17
E-mail. ua.druk2015@ukr.net
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК №1077 від 25.04.2007